

Söz malikanesinin padişahı muhammed füzuli'nin yaratıcılığına verilen en değerli ödül

Şərəbanı Məmmədova*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7298046>

Özet

Makale, milli lider Haydar Aliyev'in klasik Azerbaycan edebiyatı ve onun önde gelen temsilcisi Muhammed Fuzuli hakkındaki görüşlerini analiz etmekte ve büyük liderin şairin hatırasını yaşatmak ve mirasını dünyaya tanıtmak için hedef odaklı faaliyetlerinden bahsetmektedir. Bu meselenin Azerbaycan halkının milli menfaatine hizmet ettiği tespit edilmiştir. Ülke çapında liderin Fuzuli'ye olan bitmeyen sevgisi çocukluktan itibaren şekillenmiştir. Lisede okurken resimle ilgilenen Haydar Aliyev'in yaptığı resimlerden biri de Fuzuli'nin portresiydi. Milli liderin klasik edebiyat mirasına yaptığı önemli hizmetlerden biri de Muhammed Fuzuli'nin mezarının korunması ve türbesinin inşasında oynadığı roldür. 1977 yılında Fuzuli'nin mezarının taşındığı ve cenazesinin bir caminin bodrumunda tutulduğu haberi milli lideri derinden etkilemiş ve bu nedenle mezarın restorasyonu için uzun süreli, tutarlı ve kararlı bir mücadele yürütmüştür. Milli lider edebiyat alimlerine klasik Azerbaycan edebiyatının temsilcilerini ve Fuzuli üzerine yapılan çalışmaları çağdışı ve köhne Sovyet ideolojisinin tipik kalıp yargılarının ötesinde değerlendirmelerini tavsiye ediyordu. 1996 yılının UNESCO tarafından Fuzuli yılı ilan edilmesi, şairin eserlerinin araştırılmasına ve tanıtılmasına ivme kazandırmıştır. Şairin doğduğu, yaşadığı ve öldüğü Irak'ta, Orta Asya cumhuriyetlerinde, UNESCO konutunun bulunduğu Paris'te, İran ve Türkiye'de ve ayrıca Rusya'da şairin yaratıcılığına adanmış etkinlikler düzenlendi. Bu dönemde şairin eserleri altı cilt ve iki cilt halinde yeni bir formatta yayınlandı. Mali zorluklara rağmen milli lider, şairin 500. yıl dönümüne hazırlık döneminde Uluslararası Fuzuli ödülünün kurulmasına ilişkin kararnameyi imzaladı. Bakü'de düzenlenen jübile töreninde dünyanın otuz iki ülkesinden yetmiş temsilci, dünyadaki manevi zenginliğimizin bir kez daha göstergesi olan bir konuşma yapmıştı. Bütün bunlar, Azerbaycan Yazma Eserler Enstitüsü'ne Fuzuli adının verilmesi, dahi liderin söz mülkünün padişahı olarak kabul edilen Fuzuli'nin yaratılmasına gösterilen büyük ilgi ve kaygının bir göstergesidir.

Anahtar kelimeler: milli lider, klasik edebiyat mirası, Mahamma Fuzuli, filozof-şair, UNESCO

The most valuable award given to the creativity of muhammed fuzuli, sultan of word mansion

Abstact

The article analyzes the opinions of the national leader Haydar Aliyev about classical Azerbaijani literature and its leading representative Muhammed Fuzuli and talks about the goal-oriented activities of the great leader to keep the memory of the poet alive and introduce his legacy to the world. It has been determined that this issue serves the national interest of the people of Azerbaijan. The endless love of the national leader for Fuzuli has been shaped since childhood. One of the paintings made by Haydar Aliyev, who was

*Azerbaycan, Nahçıvan, Nahçıvan Devlet Universitesi, sherebani@gmail.com

interested in painting while studying in high school, was a portrait of Fuzuli. One of the important services rendered by the national leader to the heritage of classical literature is the role he played in the protection of Muhammed Fuzuli's grave and the construction of his mausoleum. In 1977, the news that Fuzuli's grave was moved and his body was kept in the basement of a mosque deeply affected the national leader, and therefore he waged a long-term, consistent and determined struggle for the restoration of the grave. The national leader advised literary scholars to evaluate the representatives of classical Azerbaijani literature and the works on Fuzuli beyond the typical stereotypes of old Soviet ideology. The declaration of 1996 as the year of Fuzuli by UNESCO gave impetus to the research and promotion of the poet's works. Events dedicated to the poet's creativity were organized in Iraq, where the poet was born, lived and died, in Central Asian republics, in Paris, where the UNESCO residence is located, in Iran and Turkey, and also in Russia. During this period, the poet's works were published in six volumes and two volumes in a new format. Despite the financial difficulties, the national leader signed the decree on the establishment of the International Fuzuli award during the preparation period for the 500th anniversary of the poet. At the jubilee ceremony held in Baku, seventy representatives from thirty-two countries of the world made a speech that was once again an indication of our spiritual wealth in the world. All this, giving the name Fuzuli to the Azerbaijan Institute of Literary Works, is an indication of the great interest and concern shown to the creation of Fuzuli, who is considered the king of the words of the genius leader.

Keywords: national leader, classical literary heritage, Mahamma Fuzuli, philosopher-poet, UNESCO

Giriş

Azerbaycan dilini ve edebiyatını derinden bilen ve seven milli lider Haydar Aliyev, halkın milli benlik bilincinin oluşmasında, ahlaki gelişmesinde ve tarihi hafızanın korunmasında edebiyatın rolünü yerinde değerlendirmiştir: "Yüzyıllara dayanan tarihimizde insanımızı yaşatan, koruyan ve bu günlere getiren etkenlerden belki de en önemlisi kültürümüz, edebiyatımız yani şair ve yazarlarımızdır" (Haydar Aliyev, 1997). Milli liderin Azerbaycan edebiyatı hakkındaki düşünce ve yargıları arasında, onun klasik şair ve yazarlara, bir bütün olarak edebi ve kültürel mirasa yaklaşımı, milli fanatizm ve vatanseverlik konumundan daima not edilmelidir. Haydar Aliyev, klasik edebi mirasımızın yanı sıra sosyal ve kültürel mirasımızın diğer alanlarının tanıtımına ve yayınlanmasına büyük önem vermiş ve bu alanda benzersiz hizmetler vermiştir. Haydar Aliyev'in fikrinde, ülkemizin ilim ve medeniyet devlerinin yıldönümleri, milletimizin tarihî hafızasına seslenmek ve millî şuuru canlandırmak için bir vesiledir. En eski anıtlarda ve klasik örneklerde milli benlik bilinci oluşturan eğitimsel açıdan önemli unsurların varlığını fark etmiş ve milli köklerimize seslenerek insanların ahlaki temellerini güçlendirmeye çalışmıştır. Saygın devlet başkanı, klasik kültür mirasına dikkat ve özen göstermiş ve evrensel insani değerleri küresel ölçekte tanıtmaya ve tanıtmaya çalışmıştır. her zaman asil ve saf manevi ideallerin, fikirlerin ve felsefi arayışların bir edebiyatı olmuştur" (Aliyev H., 1999).

Sanatsal sözün etkisini takdir eden Haydar Aliyev, edebiyata, özellikle klasik edebiyata bu perspektiften yaklaşmış ve Azerbaycan halkının klasik edebiyatıyla gurur duymaya hakkı olduğunu göstermiştir. Bu bakımdan Muhammed Fuzuli'nin mirasına gösterilen özen ayrı bir önem taşımaktadır.

Ülke çapında liderin Fuzuli'ye olan bitmeyen sevgisi çocukluktan itibaren şekillenmiştir. Lisede okurken resimle ilgilenen Haydar Aliyev'in yaptığı resimlerden biri de Fuzuli'nin portresiydi. Kendi hayal gücüne dayanarak dahi şairin portresini yaratma girişimi, Azerbaycan klasiğinin seçkin temsilcisine olan sonsuz sevgisinin bir örneğiydi. Millî lider, Fuzuli'nin edebiyat üzerine yaptığı rapor ve söylevlerinde adından gururla söz etmiş, felsefî fikir bakımından zengin qazellerinie çok değer vermiş, mısralarının insanlık ve nezaket dolu olduğunu söylemiş ve şairi sözü kıymetli olanlardan saymıştır.

Milli liderin klasik edebiyat mirasına yaptığı önemli hizmetlerden biri de Muhammed Fuzuli'nin mezarının korunması ve türbesinin inşasında oynadığı roldür. 1977 yılında Fuzuli'nin mezarının taşındığı ve cenazesinin bir caminin bodrumunda tutulduğu haberi milli lideri derinden etkilemiş ve bu nedenle mezarın restorasyonu için uzun süreli, tutarlı ve kararlı bir mücadele yürütmüştür.

Kerbela şehrinin nazım planına göre yol yapımı Fuzuli'nin mezarının bulunduğu yerden geçtiği için mezar yıkılmış ve cenazesi bir camiye götürülmüştür. Bu konunun farkında olan dahi lider, bunu şairin ruhuna saygısızlık olarak değerlendirmiş ve sorunu çözmeyi denemiştir. Bu konu 50'li ve 60'lı yıllarda gündeme gelmesine rağmen bir sonuç alınamadı. Haydar Aliyev iktidara geldikten sonra Merkez Komitesi'nin uluslararası ilişkiler dairesi başkanına bu konuda talimat vermiş ve konuyu aklında tutmuştur. Uluslararası ilişkiler dairesi başkanının 2 Eylül 1977'de Haydar Aliyev'e sunduğu raporda, Irak'ın içinde bulunduğu olumsuz durum nedeniyle bu konunun Irak hükümetinin önüne çıkarılmasının mümkün olmadığı belirtildi. Ulusal liderin tavsiyesi üzerine Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı ve İlimler Akademisi yetkilileri de bu konuya müdahil oldular. Konu SSCB Dışişleri Bakanlığı'na taşınmış ve SSCB'nin Bağdat'taki büyükelçiliğine atıfta bulunarak, türbenin restorasyonu konusunun olumsuz siyasi koşullar nedeniyle gündeme getirilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

Bu olaydan sonra milli liderin tavsiyesi üzerine Azerbaycan İlimler Akademisi başkanı H. Abdullayev Irak'ın Bakü Başkonsolosu ile görüşmüş ve Azerbaycan halkı ve bilim adamları tarafından konuyla ilgili dilekçe vermiştir. 21 Haziran 1976'da Irak konsolosu tarafından Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen notada, türbenin restorasyonundan Irak hükümetinin sorumlu olacağı belirtiliyordu. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesinin uluslararası ilişkiler departmanı, bir sonraki müzakerelerin BAAS partisinin SSCB'ye bir sonraki ziyareti sırasında yapılmasını önerdi. Bunun nedeni BAAS Partisi'nin başarısız bir iç Araplaştırma politikası izlemesi ve ulusal sorunları çözmemesiydi.

Meseleyi diplomatik yoldan çözmenin imkansızlığı, vatan fanatlığı Haydar Aliyev'i hedefinden döndüremedi. VII. Yazarlar Kongresi'nde Anıtkabir'in restorasyonu konusunu gündeme getirerek halkı ve ileri aydınları uyardı. Aynı zamanda sorunun çözümü için seferber olmaya ve kararlı bir şekilde mücadele etmeye çağırdı. Dahi liderin şair Bahtiyar Vahabzade'ye hitaben söylediği sözler çok öğretici ve duygulu: "Fuzuli'nin Sovyet vatandaşı olmadığını biliyorsunuz. Fuzuli bizim Azerbaycan şairimizdir. Ancak Irak'ta yazdı, yarattı ve öldü. Bu sorun, bireysel bilim adamları aracılığıyla daha hızlı çözülebilir. Ancak burada Süleyman Rüstem'e, Mirza İbrahimov'a ve size (Bakhtiyar Vahabzadeh - Sh.M.) memnuniyetsizliğimizi ifade ediyoruz. Hiçbir yoldaş bu alanda yürek, ruh ve yurtsever duygularla çalışmaz. H. Araslı bir mektup yazdı ve Irak konsolosu görüşeceğimizi söyledi. Gerçekten istiyorsan, git şu konsülü boğazından tut ve Fuzuli benimdir de. Fuzuli benim tarihim, Fuzuli benim özüm. Bu işe neden yaklaşıyorsun? Böyle bir işe girersen kimse seni yakalamaz. Neden hala Irak cumhurbaşkanına mektup yazmadın? Süleyman Rüstem böyle bir mektup yazarsa, Irak cumhurbaşkanı onu tutuklar mı?" (Qasımlı, 2006).

Bu sözler, yüreği vatan duygusuyla atan, mevki ve sorumluluğuna rağmen halkının milli duygularını uyandırmaya çalışan vatansever bir devlet adamının, en yüksek yurttaşın duygularının açık bir ifadesiydi. Azerbaycanlı şairin anısına saygı göstermedeki zayıflıklarını eleştiren milli lider, aydınları "Fuzuli uğrunda", edebiyat uğrunda açıkça mücadele etmeye çağırdı, yazarları klasik edebi mirası ele almaya çağırdı. büyük bir saygıyla, bu sorunu dünya düzeyine taşımak ve uluslararası kuruluşların dikkatine sunmaya çağırırdı.

Bu tavrı ve Haydar Aliyev'in etkisiyle dahi şairin naaşı nehayet İmam Hüseyin'in türbesinin girişinde kutsal bir yere defnedildi.

1994 yılında Fuzuli'nin 500. yıl dönümü arifesinde bu konudaki çalışmalarını hatırlayan Haydar Aliyev, şairin mezarının Azerbaycan'a taşınması önerisine benzersiz bir şekilde yaklaştı. Bu konuda resmi-idari bir karar vermek yerine, sorunun çözümünü kamuoyunun sorumluluğuna bırakmayı daha doğru bulmuştur.

Milli lider edebiyat alimlerine klasik Azerbaycan edebiyatının temsilcilerini ve Fuzuli üzerine yapılan çalışmaları çağdışı ve köhne Sovyet ideolojisinin tipik kalıp yargılarının ötesinde değerlendirmelerini tavsiye ediyordu. Bu gerçeği defalarca hatırlatan dahi lider, klasik sanatçıları sadece modern ihtiyaçlar açısından değil, çağının koşullarına, dini ve felsefi bakış açısına göre değerlendirmenin önemli olduğunu söylemişti. Fuzuli'nin yıldönümünü kutlamak için yapılan teklifle ilgili konuşmasında dahi lider, Fuzuli'yi sadece "Leyli ile Mecnun" şiirinin yazarı olarak değil, dünya çapında bir filozof ve büyük bir bilim adamı olarak tanıtmamız gerektiğini belirtti. (Aliyev H., 2009).

Milli lider Fuzuli'nin yıldönümü dolayısıyla Rusya ve Türkiye'de düzenlenen etkinliklere katılmış ve değerli görüşlerini dile getirmişti. Ulusal liderin 1996 yılında Bakü'de düzenlenen jübile etkinliğinde konuşması ve Fuzuli sanatının evrensel önemi, şiirinin etkisi ve uzun ömürlülüğü hakkında derin analizlere dayalı düşünceler ifade etmesi tesadüf değildir. Haydar Aliyev'in bu konuda konuşması, onun derin, geniş ve mantıklı bir edebi bilgiye sahip olduğunu sergiledi. Özellikle milli liderin jübile hazırlıklarında yaptığı konuşmalar ve ülkemizde düzenlenen jübile etkinlikleri, dahi şair hakkında özgün bir şekilde ortaya koyduğu bilimsel-felsefi mülahazalar dikkat çekmektedir. Dahi lider, Fuzulinin 500 yıllık jubilesinin ne kadar büyük, değerli ve gerekli olduğuna farklı açılardan yaklaşmıştır:

1. Haydar Aliyev bunun halkın daha da gelişmesine hizmet eden bir araç olduğuna inanıyordu: "Şüphesiz, bu jübilelerin düzenlenmesi, şimdiki neslin, özellikle gençlerin, tarihimizin ne kadar zengin olduğunu ve Azerbaycan halkının ne kadar zengin olduğunu, dünya kültürüne katkıda bulunduğunu bir kez daha anlamalarını sağlayacaktır. Aynı zamanda, genç neslin milli gurur ve vatanseverlik duygusunu artıracaktır. Bu bağımsız Azerbaycan'da bizim için çok gerekli bir faktördür" (Aliyev H., 1999).

2. Halkın ve milletin kültürel, edebi ve manevi zenginliğinin bir göstergesi olarak kabul edilir: "Muhammed Fuzuli, 40 yıllık yaratıcı döneminde 500 yıldır yaşayan büyük eserler ortaya koymuştur. Azerbaycan şiirinin ve Doğu şiirinin en yüksek seviyelerine ulaşmış ve eserleri, şiirleri, gazelleri, kasideleri ve rubaileri 500 yıldır insanlara büyük bir manevi ruh vermektedir" (Aliyev H., 1999).

3. Fuzuli'nin eserini hem estetik hem de manevi bir beslenme kaynağı olarak değerlendirmiştir: " Fuzuli'nin hayatı ve tüm yaratıcılığı hem yüksek bir maneviyat, hem de yüksek bir felsefe olduğu gibi insanlar için de büyük bir manevi ve estetik gıda kaynağıdır" (AliyevH., 1999).

4. Tüm Türk ve Doğu bağlamına ek olarak, ulusal lider Fuzuli'nin yaratıcılığının ulusal özünü unutmadı: "Fuzuli, deha bir şair olarak Azerbaycan'da her zaman herkesin kalbindedir. Bu,

Fuzuli'nin gerçekten Azərbaycanlı olduğunu və Azərbaycan'a ait olduğunu göstərir" (Aliyev H., 1999).

Sonuç ve Tartışma

1996 yılının UNESCO tərəfindən Fuzuli yılı ilan edilməsi, şairin əsərlərinin araşdırılmasına və tanıtılmasına ivmə kazandırmışdır. Şairin doğduğu, yaşadığı və öldüğü İrak'ta, Orta Asya cumhuriyyətlərində, UNESCO konutunun bulunduğu Paris'te, İran və Türkiyə'de və ayrıca Rusya'da şairin yaradıcılığına adanmış təkinliklər düzənləndi. Bu dövəmdə şairin əsərləri altı cilt və iki cilt halində yeni bir formatta yayınlandı. Mali zorluqlara rağmen milli lider, şairin 500. yıl dönümünə hazırlık dönəmində Uluslararası Fuzuli ödülünün kurulmasına ilişkin kararnaməyi imzaladı. Bakü'də düzənlənən jübile törenində dünyanın otuz iki ülkesindən yetmiş təmsilci, dünyadaki mənəvi zənginliğimizin bir kez daha göstərgəsi olan bir konuşma yaptı. Bütün bunlar, Azərbaycan Yazma Eserler Enstitüsü'ne Fuzuli adının verilməsi, dahi liderin söz mülkünün padişahı olarak kabul edilən Fuzuli'nin yaratılmasına göstərilən büyük ilgi ve kaygının bir göstərgesidir.

Ədəbiyyat

Əliyev H.(1997). Müstəqillik yolu. Seçilmiş fikirlər. Bakı: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı

Əliyev H. (1999). Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı. Bakı: Ozan nəşriyyatı.

Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı Bakı: Şərq-Qərb nəşriyyatı

Qasımlı M. (2006). Heydər Əliyev-istiqlala gedən yol (1969-1978-ci illər). Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı

Novruzov T. (2007). Heydər Əliyev və Ədəbiyyat məsələləri. Bakı: ADPU-nun mətbəəsi
[http : www. mediaforum.az. az/2008/04/03/](http://www.mediaforum.az.az/2008/04/03/)